

IJ CARTÈJ STRADAJ ANT LA LENGHA DÈL PÒST

An Euròpa, pèr boneur, a va sèmper èd pi spantiandse l'ideja 'd buté an evidensa sij cartèj stradaj ij nòm dij leu (sità, borgà, contrà, ant èl parlé 'd bele-là, randa a col pi conossù, ch'a l'é ant la lenga magioritaria dlè Stat). La régola a l'é n'afé normal, da 'n bel tòch, anté che la tua dla lenga regional o minoritaria a l'é vorsùda da la lèj: pèr esempe an Svissera, ant ij Grison, minca na Comun-a retoromancia o ladin-a a l'ha

ufissialment le scrite ant cola lenga nassional ch'a fà quat (e ufissial dèl Canton, bele ch'a sia parlà da gnanca 50.000 person-e an tut, an sinch "diale"); e parèj ant le 17 "Comunità" (Region) ch'a formo ancheuj an Spagna, an pràtica, në Stat Federal. An Fransa a son sèmper èd pi le scrite ant le lenghe regionaj (lenga d'òch o provensal, breton, basch, catalan...) Ant l'Àustria, a-i é na bataja tra la gàucia ch'a veul giustament marché an Carinsia e an Stiria ij nòm dle comun-e ant lè sloven èd la minoransa, e la drita che, fin-a contra le lege, a jè s-cianca. Ant le Repùbliche dla ex-Jugoslavia, as treuvo le scrite bilenghe a tua dle minoranse (italian-e, ongherèise, croate, serbe, albanèise...) An Italia, a l'é còsa bischin-a-biscosa. Pa 'd problema ant èl Sud Tirolo

(Provinsa 'd Bolsan) con l'alman e 'l ladin; e an Val d'Osta, doa che, apress èl fassism ch'a l'avia italianisà tuti ij nòm, a son tornà mach an fransèis, tant 'me ch'a j'ero sèmper èstàit. Pèr le àutre minoranse comprèise ant la lèj 482/99, duvria esse 'dcò parèj, ma le inissiative an col sens a stanto a anviasse. Pèr le lenghe regionaj ("diale"), a l'é dventà na chestion "politica". Doa la "Lega" a l'é an

magioransa, a buto ij cartèj che, peui, quand che l'aministrassion a cangia, la Gàucia a-j gava (pèr esempe "Bèrghem"). Cola gàucia che, giustament, a dà rason a la minoransa sloven-a an Àustria e an Italia, nopà a l'é contraria ai "diale". S'as peul capì n'oposission fissa da part èd la Drita nassionalista, ch'a pòrta anans le vèje ideje dla borzoasia rissorgimental e peui fassista ("un pòpol - na lenga - na religion"); a s peul nen

Cstlèt / Castelletto Cervo (Biela)

capisse pèrchè lòn che pèr la Gàucia a l'é giust da na banda, a vè nen ben da l'àutra. Se n'ideja a l'é bon-a, a dev sèmper valèj, da na part e da l'àutra dij finagi politich. Se, com a disio ij gran lenghista Gerhard Rohlff e G. I. Ascoli, ij vaire lengagi ch'as parlo an Italia a son na richèssa fiamenga, parèj dij monument e dèl paisagi, e bin, antlora stèrmeje a l'é un delit èd l'ignoransa. Ma a

l'é 'ncor pi balòrd ancheuj, che cole nòste lenghe a son tant malavie e a l'han, parèj èd tucc ij malavi, èl dirit d'esse soagnà. E la prima cura a l'é cola d'esse butà a l'onor dèl mond, pèr fé conòsse soa esistensa: èdcò pèr dé a coj ch'a la parlo la consiensa ch'as trata nen èd na saloperia da campé ant l'amnis, ma 'd na marca ch'a-j fà pi rich culturalment e spiritualment. A venta butesse ant la gnòca ch'a l'é nen n'afé "le-

ghista" già che proprietari dla lenga l'é 'l pòpol ch'a la parla e nen un partì.

Stèrmè ij nòm genit dij pais pèr fé dispèt a un partì, a sarìa tan'me tajesse le bale pèr fé dispèt a la fomna. Pèrchè a l'é nen a na fòrsa politica ch'as fà dagn, ma al pòpol, èsbassandje sò valor èd "lenga" a pòver "diale", ch'a val un sòld forà e ch'a l'ha gnun-a tua da part dl'Union e dèl Consèj d'Euròpa. S'as veul nen che la bataja pèr ij nòm genit a dventa n'arma ant le man 'd fòrse pi o men xenòfobe, a venta che, tucc coj ch'a l'han nen le ideje nassionaliste e fassiste, a fasso, dèspèrtut, la midema bataja: pèr jè Sloven an Àustria e an Italia; pèr ij Basch e ij Catalan an Spagna e an Fransa; pèr j'Alman e ij Ladin drinta e fòra la provinsa 'd Bolsan; pèr ij Furlan, ij Sardagneuj. Pèr ij Piemontèis, ij Bergamasch e ij Sicilian.

A l'é na bataja libertaria d'arvira contra l'omologassion ch'a vorèria tirene tucc midem. Na bataja general a pro dle diferense, ch'a l'é, com a disia Pasolini trant'agn fa (1975-2005), resistensa contra èl neuv fassism èd l'ambaronament lenghistic italian.